

Türkiye'deki Suriyelilerin Geleceğine İlişkin Göç Politikasına Saha Çalışanlarının Bakışı: Nitel Bir Araştırma

Field Workers' Perspective on Migration Policy Regarding the Future of Syrians in Turkey: A Qualitative Study

Enver MENGÜ¹, Ömer Miraç YAMAN²

ÖZ

Suriye'den Türkiye'ye yönelik kitlesel göç hareketinin ilk 10 yılı geride kaldı ve ikinci 10 yıllık süreç ciddi belirsizliklerle ilerlemektedir. Bu süreçte Suriye'nin durumu ve Türkiye'deki Suriyelilerin geleceği, gerek siyasetin gerekse de kamuoyunun gündemine dönemselsel olarak yön vermektedir. Yaşanan göç sürecinde sivil toplum kuruluşlarının saha çalışanları ise Suriyeli göçmen grubun ihtiyaçlarını ve kültürlerini yakinen tanımış olmaları nedeniyle kritik özneler haline almışlardır. Bu noktada saha çalışanlarındaki söz konusu deneyim birikiminin bir yandan Türkiye'nin bugüne kadar yürütmekte olduğu göç politikasına ışık tutacağı, diğer yandan da bugünden sonra yürüteceği göç politikasına katkı sunacağı düşünülmektedir. Bu sebeple de bu araştırma, Suriyelilerin Türkiye'deki geleceklerine ilişkin güncel tartışmanın doğrudan Suriyelilerle çalışan saha çalışanlarındaki yerini ve görünümünü ortaya koymayı amaçlamaktadır. Saha çalışanlarının öznel deneyimlerini ve özgün önerilerini sunmalarına imkân tanyacağı düşüncesiyle nitel yöntemin tercih edildiği bu çalışmada veri toplama aracı olarak kullanılan derinlemesine mülakatlar, geride kalan 10 yıllık süreçte Suriyelilere yönelik çalışan sivil toplum kuruluşlarına bağlı 22 saha çalışanıyla yapılmıştır. Her birinin farklı bir kurumda olması tercih edilen saha çalışanlarından elde edilen verilerin analizi için MAXQDA programı kullanılmıştır. Buna göre de 23 alt tema üzerinden organize edilen nitel bulgular; göç politikasında belirsizlik, geri dönüş politikası, sosyal uyum politikası ve göç politikasına öneriler şeklinde 4 tema altında kategorize edilmiştir. Sonuç olarak ise saha çalışanlarının, aktarımlarıyla birçok noktada birbirinden ayrıştığı, ancak bir araya gelerek bir bütün oluşturdukları ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Geri dönüş, Göç politikası, Saha çalışanı, Sosyal uyum, Suriyeli göçü.

ABSTRACT

First decade of migration movement from Syria to Turkey have passed and second decade continues uncertainly. In this process, Syria's circumstance and Syrians in Turkey, future directs politics and agenda periodically. Field workers of non-governmental organizations have become critical subjects in migration process because they learned needs and cultures of Syrians. It is thought that experiences of field workers bring out Turkey's immigration policy to date, and contribute politics henceforth. Thus, research aims to clarify current debate about future of Syrians in Turkey for its place and appearance among field workers who work in direct contact with Syrians. In this research which qualitative method is preferred with thought of field workers subjective experiences and unique suggestions presentations, interviews as data collection tool have been made with 22 field workers who worked within non-governmental organization for Syrians for past decade. Data obtained from field workers from different organization, organized through 23 sub-themes with MAXQDA. According to this qualitative, results categorized under 4 themes as uncertainty in immigration policy, return policy, social cohesion policy and recommendations for immigration policy. Finally, it has been revealed that it differs from each other with many points, but it creates a profound whole with gathering.

Keywords: Return, Migration policy, Social cohesion, Syrian migration, Syrians.

Bu çalışma birinci yazarın "Suriyeli Göçü Bağlamında Sosyal Hizmetlerin Sivil Örgütlenmesi ve İşleyişi: İstanbul'daki Gönüllü Kuruluşlar Üzerine Bir Karma Yöntem Araştırması" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Enver MENGÜ, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, envermengu@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6871-688X

² Prof. Dr., Ömer Miraç YAMAN, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, omermirac@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9989-8575

İletişim / Corresponding Author:
e-posta/e-mail:

Enver MENGÜ
envermengu@gmail.com

Geliş Tarihi / Received: 02.07.2023
Kabul Tarihi/Accepted: 25.12.2023

GİRİŞ

Arap Baharı adıyla anılan ve Ortadoğu ülkelerinin siyasi yapılarında değişimler oluşturan makro politik dalga, sıra Suriye'ye geldiğinde önceki ülkelerden farklı bir görünüme bürünmüştür. Ülkede dinamikler dönemsel olarak değişim göstermiş ve diğer ülkelerdeki gibi beklenen rejim değişikliğinin aksine süreç bir iç savaşa dönmüştür.¹ Çıkan iç savaşın mukabilinde ise Suriye'den ilk olarak komşu ülkelere ve en fazla Türkiye'ye doğru kitlesel bir göç hareketi başlamıştır. 2011 yılının Nisan ayında yaklaşık 300 kişiyle başlayan bu göç hareketi, günden güne büyümüş ve II. Dünya Savaşından sonra görülen en büyük insan hareketliliğine dönüşmüştür.² Suriyeli göçünün başlamasıyla birlikte uluslararası arenanın göç konusunda en büyük aktörü olarak kabul gören Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) ile Türkiye arasında birliktelik kurulamaması ve Batılı ülkelerin destekten ziyade söylem üretmekle sınırlı kalması sonucu Türkiye'yi kısa, orta ve uzun vadede sancılı bir göç yönetim süreci içine almıştır.^{1,3}

Suriyeli göçü Türkiye'de öyle bir matruşkaya dönmüştür ki bir sorun alanıyla ilgili çözüm getirilse bu çözüm yeni sorun alanlarının ortaya çıkmasına yol açmıştır. Nitekim kayıt altına alma adına Suriyeliler için hazırlanan yabancı tanıtım belgesi bir güvenlik zafiyeti ortaya çıkarmıştır.⁴ Yine ilk dönemde ortaya çıkan eğitim ihtiyacına yönelik olarak Suriye müfredatıyla açılan geçici eğitim merkezleri, Türkiye ve Suriye halkı arasında bir ayrışma oluşturmuştur.⁵ Bunun üzerine geçici eğitim merkezleri kapatılıp Türkiye'deki çocuklarla eğitim almaya başladıklarında ise Suriye'den gelen çocuklar ciddi akran zorbalıklarına maruz kalmışlardır.⁶ Bu ve buna benzer yeni sorun alanlarının açılmasıyla Suriyeli göçü zaman zaman ülkenin gündemine de oturmaktadır.

Türkiye'de yaşayan Suriyelilerle ilgili yükselen tartışmalardan en güncel olanı ise Suriyelilerin geleceği meselesidir. Nitekim geride kalan 10 yıl içerisinde de görünmüştür ki geçici barınma merkezi, geçici koruma statüsü, geçici eğitim merkezi gibi başında "geçicilik" içeren durumlar yeni kararlarla birlikte yeniden ele alınmaktadır.

Hâlihazırda Türkiye'deki Suriyelilerin geleceğiyle ilgili belirsizlik devam etmektedir. Suriye savaşı biter mi? Biterse geri dönüş politikası uygulanır mı? Uygulanırsa da Suriyeliler ülkelerine dönmek ister mi? Vatandaşlık uygulaması yaygınlaşır mı? Yerel halk sosyal uyuma gönüllü olur mu? Bu sorular ve daha fazlası siyasette, medyada ve akademik platformlarda halen dolaşımını sürdürmektedir. Suriyeli göçü üzerinden geçen yıllar ise bu meselede soru işaretlerinin azalmak yerine arttığını göstermektedir. İşte bu kapsamda söz konusu soru işaretlerinin anlamlı muhataplarından birisi saha çalışanları olmuştur. Çünkü saha çalışanları hem göç sürecini sahadan takip etmişlerdir, hem de doğrudan kurdukları temaslarla Suriyeli göçmen gruba dair yetkin bilgi sahibi olmuşlardır. Bu bakımdan Suriyelilerin geleceği konusunda göç politikasındaki arayışlara saha çalışanlarının aktarımlarının yeni çözümler içerdiği de düşünülmektedir. Buradan yaklaşımla bu araştırmada, Türkiye'deki Suriyelilerin geleceğine ilişkin olası göç politikası senaryolarına saha çalışanları perspektifiyle katkı sunulması amaçlanmaktadır. Türkiye'deki Suriyelilerin günümüzdeki durumuna ilişkin çok sayıda araştırma bulunmakla birlikte geleceklere ilişkin sınırlı sayıda araştırma mevcuttur.⁷⁻⁹ Özellikle de katılımcı olarak saha çalışanlarının dâhil edildiği bu araştırmayla söz konusu katkının özgün olacağı düşünülmektedir.

MATERYAL VE METOT

Araştırmanın Kapsamı

Suriyeli göçüyle biriken saha deneyimi ışığında mevcut göç politikasının gelişimini değerlendirmek ve gelecek yönlü göç politikasına katkı sunmak hedefiyle yürütülen bu çalışmada, hedefle uyumlu olduğu düşünülerek betimleyici araştırma türü tercih edilmiştir.¹⁰ Bu doğrultuda da araştırmaya kaynaklık eden araştırma soruları aşağıdaki şekilde hazırlanmıştır:

1-Saha çalışanlarına göre Suriyelilerin geleceğiyle ilgili Türkiye'yi kısa, orta ve uzun vadede nasıl bir tablo bekliyor ve bu yönde neler yapılmalıdır?

2-Saha çalışanları Suriyelilere yönelik olarak geri dönüş politikalarına mı yoksa sosyal uyum politikalarına mı yoğunlaşmayı öneriyor? Neden?

Söz konusu araştırma soruları ışığında kurgulanan bu çalışmada saha çalışanlarının kendi perspektiflerini ortaya koyabilmelerine imkân tanıyacağı gerekçesiyle nitel yöntemin olgubilim deseni kullanılmıştır. Özellikle Suriyeli göçü sürecini doğrudan sahada deneyimlemiş olmaları nedeniyle saha çalışanlarının Suriyeli göçmenlere yönelik algıları ve yaklaşımları önem taşımaktadır. Nitekim göç araştırmalarında göçmeni özne olarak görmenin sosyal bilim paradigmasında öne çıkan yeni bir okuma biçimi olduğu görülmektedir.¹¹ Bununla birlikte yine nitel yöntem kapsamında her bir saha çalışanın farklı bir sivil toplum kuruluşundan ve farklı bir sosyal alandan araştırmaya zenginlik katabilmesi hedefiyle amaçlı örnekleme yönteminin bağlantı-izlemeli örnekleme türü tercih edilmiştir.¹² Bu minvalde saha çalışanı 3 farklı kaynak kişiden yola çıkılan araştırma sürecinde, saha çalışanları arasındaki bağlantılar izlenmiş ve veri doyumuna erişinceye kadar katılımcı takibi sürdürülmüştür.¹³ Söz konusu katılımcılardan veri toplamak üzere tercih edilen veri toplama aracı ise derinlemesine mülakat olmuştur. Bu çerçevede katılımcılara yönelmek üzere yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Görüşme

formunun geçerliliğini sağlamak için biri saha çalışanı diğeri göç alanında akademisyen olmak üzere 2 kişiden uzman görüşü alınmış ve geri bildirimler ışığında sorulara son hali verilmiştir. Yine görüşme formunun uygulanabilirliğini değerlendirmek amacıyla 6 katılımcı ile ön saha çalışması gerçekleştirilmiş ve soruların anlaşılabilirliği önündeki engelleri kaldırmak adına gerekli değişiklikler yapılmıştır. Ayrıca ön saha çalışmasına katılan katılımcılar araştırma kapsamına dâhil edilmemiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

15 Aralık 2021-23 Şubat 2022 tarihi aralığında araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya veri zenginliği katması amacıyla başvuru alan örneklem tipinden hareketle farklı saha türlerinden saha çalışanları seçilmiştir. Katılımcıların seçiminde doğrudan saha çalışanı olan 3 süpervizörden danışmanlık desteği alınmıştır. Veriler tekrar edip araştırmacı veri doyumuna erişinceye kadar sürdürülen mülakatlar 22 adet saha çalışanıyla nihayete erdirilmiştir. Yapılan mülakatların süresi ise 41 ile 102 dakika arasında değişkenlik göstermekte olup toplam mülakat kayıtları 1355 dakika tutmuştur. Yapılan mülakatlar ses kayıt cihazına kaydedilmiş ve ardından bilgisayar ortamında metinleştirilmiştir. Ardından mülakatlar tekrar dinlenerek metinler kontrol edilmiş ve gerekli düzenlemeler tamamlanmıştır. Elde edilen bulgular açık uçlu kodlama yoluyla kodlanmıştır.¹⁰ Ardından MAXQDA 2022 yazılım programı kullanılarak birbirine yakın kodlardan hareketle alt temalar oluşturulmuş ve yine alt temalardan hareketle metin temalara bölünmüştür. Elde edilen bulgular ortaya çıkan temalar altında burada raporlaştırılmıştır. Raporda ise hem katılımcılardan elde edilen doğrudan alıntılara hem de araştırmacının ürettiği kodlara ve temalara birlikte yer verilmiştir.

Araştırmanın Kısıtlılıkları

Araştırma sürecinin saha çalışması tarihsel olarak pandeminin son dönemine denk geldiği için derinlemesine mülakatların tamamı yüz yüze yapılamamıştır. Bunun için de 7 mülakat için Zoom programından yararlanılmıştır. Ayrıca 1 katılımcı yapılan mülakatın ses kaydına alınmasına rıza göstermemiştir. O katılımcı ile yapılan mülakat sürecinde alınan notlar kullanılmıştır. Son olarak Suriye uyruklu katılımcı ile yapılan mülakat, katılımcının

tercih ettiği noktalarda bir tercüman aracılığıyla gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın Etik Yönü

Araştırmanın saha çalışması için İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu Başkanlığından 03.09.2021 tarih ve E-74555795-050.01.04-260163 sayılı kararı ile etik kurul onayı alınmıştır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Araştırmaya katkı sunan ve sivil toplum kuruluşlarının saha çalışanı olan katılımcılar, veri zenginliği sunması hedefiyle hususi olarak farklı saha türlerinden seçilmiştir. Buna göre 6 katılımcı insani yardım, 4 katılımcı psiko-sosyal destek, 4 katılımcı eğitim, 3 katılımcı hukuk, 3 katılımcı danışmanlık, 1 katılımcı medya ve 1 katılımcı sağlık alanından araştırmaya katkı sunmuştur. Ayrıca yine perspektife çok boyutluluk katabilmek hedefiyle Suriyeli sivil toplum kuruluşundan Türk uyruklu 1 katılımcı (Katılımcı 5) ve yine Türk sivil toplum kuruluşundan Suriye uyruklu 1 katılımcı (Katılımcı 15) da araştırmaya dâhil edilmiştir. Yine katılımcıların mesleki unvanlarının ve sivil toplum kuruluşundaki pozisyonlarının da çeşitlilik göstermesine özen gösterilmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Saha Çalışanlarının Tanımlayıcı Özelliklere Göre Dağılımı

Özellikler	Katılımcı	
Cinsiyet	Erkek	16
	Kadın	6
Yaş grubu	25 yaş ve altı	4
	26-35	7
	36-49	9
	50 yaş ve üstü	2
Eğitim durumu	İlk/Ortaokul mezunu	2
	Lise mezunu	4
	Üniversite mezunu	10
	Lisansüstü mezunu	6
Çalışma alanı	Danışmanlık	3
	Eğitim	4
	Hukuk	3
	İnsani yardım	6
	Medya	1
	Psiko-sosyal destek	4
	Sağlık	1

Mesleki unvanı	Avukat	3
Tablo 1. (Devamı)		
	Psikolog	2
	Psikolojik danışman	3
	Sosyal çalışmacı	5
	Sosyolog	1
	Tercüman	4
	Diğer	4
Pozisyonu	Kurum yöneticisi/ Kurum koordinatörü	8
	Saha araştırmacısı/ Saha raportörü	2
	Saha çalışanı	4
	Saha koordinatörü	3
	Proje koordinatörü	3
	Yardım koordinatörü	2
Toplam		22

Bu araştırma kapsamında saha çalışanlarının aktarımlarından elde edilen bulgular; göç politikasında belirsizlik, geri dönüş politikası, sosyal uyum politikası ve göç politikasına öneriler bağlamında 4 tema üzerinden kategorize edilmiştir. Söz konusu temalar ise tartışmaları derinleştirebilmek adına bütünleştirilmiş olan kodların ortaya çıkardığı 23 alt temadan elde edilmiştir (Tablo 2).

Tablo 2. Saha Çalışanlarının Göç Politikasına İlişkin Görüşlerine Yönelik Tematik İnceleme

Temalar	Alt temalar (katılımcı sayısı)
Göç politikasında belirsizlik	Göç dalgasına hazırlıksızlık (4)
	Açık kapı politikası (3)
	Göç yönetim süreci (6)
	İnsan kaynağı yönetimi (5)
Geri dönüş politikası	Almanya örneği (5)
	Toplumsal çatışma (3)
	Geri dönülecek ortam (15)
	Geri dönme motivasyonları (11)
	Kuşak karşılaştırması (10)
	Avrupa hayali (9)
Geri dönüşle ilgili ayrışma (6)	

Tablo 2. (Devamı)

Sosyal uyum politikası	Suriyelilerin Türkiye'ye katkısı (14) Uyum sürecinin kabulü (11) Asimilasyon karşısında uyum (7) Politika yürütücü paydaşlar (12) Toplumsal kabul düzeyi (9)
Göç politikasına öneriler	Dil eğitiminde seferberlik (3) Geçici koruma statüsünün yeniden ele alınması (3) Vatandaşlık uygulamasının standardize edilmesi (4) İnsan kaynağını doğru kullanma (8) Gettolaşmaya engel olma (2) Akademik araştırmaları artırma (4) Geleceğe dönük kehanetler (2)
Toplam	23 alt tema (22)

Göç Politikasında Belirsizlik: “Sanki geriye sarıp en baştan almalıydık gibi geliyor”

Türkiye’deki Suriyelilerin geleceği meselesine ışık tutan durum hâlihazırda Suriyelilerin içinde buldukları mevcut konumla doğrudan irtibatlıdır. Nitekim geride kalan süreçte, geleceğe ilişkin yorum yapma imkânı tanıyan önemli mesajlar birikmiştir. Bu noktada saha çalışanları da ilk olarak Türkiye’nin göç politikasındaki ciddi belirsizliğine dikkat çekmişlerdir. Bu konudaki aktarımların göç dalgasına hazırlıksızlık, açık kapı politikası, göç yönetim süreci, insan kaynağı yönetimi, Almanya örneği ve toplumsal çatışma şeklinde 6 alt temaya ayrıldığı anlaşılmıştır.

Göç Dalgasına Hazırlıksızlık (n=4)

İlk olarak saha çalışanları, ortaya çıkan belirsiz göç politikasının temel gerekçesi olarak göç dalgasına hazırlıksız yakalanmaya işaret etmektedir: “Şunu da aslında çok görmüyorum. Türkiye hani böyle bir göç dalgasına gerçekten hazırlıklı değildi ve daha önce bunu yaşamış bir ülke de olmadığı için bir sistemi oturtması gerçekten zaman alıyor” (Katılımcı 22, proje koordinatörü).

Açık Kapı Politikası (n=3)

İkinci olarak Suriye’de yaşanan katliam karşısında hızlı bir reaksiyon olarak alınan açık kapı politikası kararının Türkiye’ye uzun dönemde zararı olduğuna dikkat çekilmektedir. “Evet, içeride bir insan katliamı söz konusuydu, o an idrak

edememiştik. Hatta Göç İdaresinin yöneticileriyle görüştüğümüzde, biz de bu noktaya geleceğini bilmiyorduk diyorlardı. Gelinen 10 yıllık süre içerisinde açık kapı politikasının yanlış olduğunu gördük. Biz kapılarımızı komple açmayacaktık” (Katılımcı 2, saha koordinatörü).

Göç Yönetim Süreci (n=6)

Üçüncü olarak saha çalışanları göç politikasında özellikle göç yönetim süreciyle ilgili belirsizliklere dikkat çekmişlerdir. Bir anlamda “kervanın yolda düzülmesi” (Katılımcı 12, kurum yöneticisi) olarak ifade edilebilecek bir yönetim anlayışının olduğu aktarılmaktadır: “Dönemsel farklılıklar yaşanabiliyor. İşte bir dönem sınır kapıları açılın, herkes gitsin denilebiliyor. Daha sonra savaş devam ediyor, herkes Türkiye’ye gelebilir deniliyor” (Katılımcı 18, saha raportörü).

İnsan Kaynağı Yönetimi (n=5)

Dördüncü olarak Türkiye’de göç politikasının bileşeni olan insan kaynağı yönetimi konusunda başarısız kalındığı öne sürülmektedir: “Şurada oturan bir adam vardı, ‘umle nevliye’ diyorlar Arapçası, kimyasal bombada uzman bir adam. Bir üniversitede hocaydı hem de kendisi. Adamcağıza teklif edilen iş bir okulda hademelikti” (Katılımcı 5, saha koordinatörü).

Almanya Örneği (n=5)

Beşinci olarak göç politikasında saha çalışanları Almanya örneğini sık dillendirmişlerdir: “Gerçekten çok kalifiye Suriyeliler de var, ama Almanya’nın Türkiyelilere yaptığı şeyi yapamadık. Mesela ben bir aile söyleyeyim, en büyük kardeş ziraat mühendisi, küçüğü inşaat mühendisi, baba tekniker, anne öğretmen. Bunların hepsinin şu anda yaptığı şey ise tekstilde ortacılık” (Katılımcı 17, yardım koordinatörü).

Toplumsal Çatışma (n=3)

Son olarak göç politikasındaki belirsizliğin toplumsal çatışma açısından bir an önce giderilmesinin önemine dikkat

çekilmiştir: “Net bir politika çizilmediği sürece çok daha problemlerle bir süreç başlayacağını düşünüyorum ben. Çünkü yerelde ırkçılık ve nefret söylemi arttı, kısa bir süre önce bunu Ankara örneğinde de gördük mesela. Üstten gelen bu politikalar biraz daha düzgün olmadığı zaman, bunun negatif etkilerini gören kişiler daha çok yine mülteciler oluyor” (Katılımcı 22, proje koordinatörü).

Elde edilen bulgulara göre saha çalışanları ani gelişen bu kitlesel hareket karşısında Türkiye'nin duyarsız kalmadığına ama plansız kaldığına dikkat çekmişlerdir. Açık kapı politikası ve bir sorun çıkmasından sonra müdahale geliştirilmesi söz konusu plansızlığın tezahürleri olarak aktarılmıştır. Ancak yine aktarımlarda görünen endişeden anlaşılmaktadır ki geride kalan süre zarfında plansızlığın devam ediyor ve belirsizliğin sürüyor olması toplumsal çatışmanın büyüme olasılığını artırmaktadır. Söz konusu toplumsal çatışma ise hem dayanışma örneği sergileyen yerli halkta hem de savaştan sonra ikinci kez Suriyeli halkta hasarlar bırakma potansiyeli içermektedir.

Araştırma kapsamında elde edilen bulguların literatürde aktarılan verilerle uyumu incelendiğinde bazı örtüşmeler göze çarpmaktadır. İlk olarak Türkiye her ne kadar tarihte birçok göç dalgasını deneyimlemiş olsa da hem niteliği hem de çapı nedeniyle yepyeni bir göç deneyimi geçirmektedir.¹⁴ Bu durum sahadan elde edilen bulgularda göç dalgasına hazırlıksız yakalanma verisiyle desteklenmektedir. Nitekim dil bariyeri, kültürel farklılık ve etnik köken farkının yanında göçmen sayısı itibarıyla da Türkiye tarihinde ilk örneklik olduğuna dikkat çekilmiştir. Diğer taraftan yine yapılan araştırmalarda görece yavaş da olsa Suriyeliler üzerine göç politikasında bir değişimden de bahsedilmektedir. Buna göre 2011-2015 yılları arasında görülen birinci evrede açık kapı politikası yürütülüp savaş durumunun oluşturduğu mağduriyete ve hak ihlallerine vurgu yapılırken, 2015 yılından sonra görünen ikinci evrede denetimli açık kapı politikasına geçildiği ve kontrolsüzlüğe karşın artan tepkilere yönelik güvenlik

vurgusunun artış gösterdiği ifade edilmiştir.¹⁵ Söz konusu güvenlik vurgusu burada, yine literatürün uzun vadede işaret ettiği olası bir risk alanıdır. Çünkü normların tehdit altında görülmesi durumunda hâkim kültür tarafından göçmenlerin öfke nesnesi haline getirildiği ifade edilmektedir.¹⁶ Bu noktada da Türkiye’de Suriyeli konusunun 2014 yılından sonra siyasallaşmaya başladığına dikkat çekilmiştir. İlk olarak göçmen sayısının 1 milyonu aşması, ikinci olarak “misafir” gibi enformel söylem yerine “geçici koruma yönetmeliği” gibi formal tanımlama olması, üçüncü olarak da yaşanan seçim süreçlerinin bu siyasallaşmayı uyandırdığı öne sürülmektedir.¹⁷ Ancak elde edilen bulgular, Türkiye’de küçük bir grup tarafından toplumsal çatışma potansiyeli söz konusu olsa dahi bunun henüz genelleşemeyeceği ve genelleşme olasılığının da düşük olduğu yönündedir.

Geri Dönüş Politikası: “İnsan hayatını bir çanta taşınırılığına indirgemek insani değil”

Geri dönüş politikasıyla ilgili olarak saha çalışanlarının aktarımlarında farklı yaklaşımlar ve farklı öngörüler dikkat çekmektedir. Bu bağlamda Suriye’deki geri dönülecek ortam, Suriyelilerin geri dönme motivasyonları, kuşakların beklentide farklılaşması, Avrupa hayali ve saha çalışanlarının geri dönüşle ilgili ayrışması bu tema altında saha çalışanlarının aktarımlarının öne çıkardığı alt temalar olmuştur.

Geri Dönülecek Ortam (n=15)

Geri dönüş politikasıyla ilgili ele alınması gereken ilk nokta, geri dönüş için mevzubahis olan ortamın durumuyla ilişkilidir. Aksi halde birçok tartışma askıda kalacaktır. Bu noktada 10 yılı aşkın süredir içeride savaş durumunun devam ettiği aktarılmıştır: “2018’den 2021’e kadar Dera’da, 110 kişi işkenceyle öldürüldü, bu belgelendi. Belgelenen 110’sa belgelenmeyi siz düşünün. Uluslararası Af Örgütü bir rapor yayınladı. Suriye’ye geri dönen Suriyelilerin içinde, 2 yıl içerisinde 78 tane hak ihlali belgelendi. Bunun içinde çok affedersiniz 5 yaşındaki bir kız çocuğa

tecavüz de var” (Katılımcı 9, saha çalışanı). En güvenli gösterilen yerlerin dahi yeteri kadar güvenli olmadığına dikkat çekilmiştir: “Bizim işte Suriye içerisinde de merkezlerimiz var İdlib ve Cerablus’ta, bunların bir kısmı Türkiye’nin kontrolünde olan yerler. Ama oralara biz bile bir şey için geçmemiz gerekse birçok işte güvenlik tedbiri, güvenlik önlemi. Yani hani rahat girip yerleşebilirler, dönsünler denilebilecek bir yer değil açıkçası” (Katılımcı 22, proje koordinatörü).

Geri Dönme Motivasyonları (n=11)

Geri dönüş politikasıyla ilgili ikinci kritik zemin Suriyelilerin geri dönüş motivasyonlarıdır. Bu konuda ağırlıklı düşünce ise Suriye’de güvenli bir ortam sağlansa dahi geri dönmeyeceği yönündedir: *“İlk geldiklerinde aslında arafta kalmışlardı, yani biraz kalıp gideceğiz diyenler vardı. Ama yıllar geçtikçe, çocuklar okula gitti ve ana dillerini burada unutmaya başladılar... Hâlihazırda çocuğu okula gitmişken, iyi kötü bir işe başlamışken çoğunun gitmeyeceğini düşünüyorum. Yani ben olsam bilmiyorum gider miyim, siz olsanız gider miydiniz?” (Katılımcı 19, kurum koordinatörü).*

Kuşak Karşılaştırması (n=10)

Üçüncü olarak saha çalışanları geri dönme motivasyonları konusunda kuşak karşılaştırması yapmanın daha anlamlı olacağını öne sürmektedir. Çünkü savaş sonrasında geri dönüşle ilgili kuşak farklılığı bulunmaktadır ve Suriyelilerin geleceğini de yine kuşaklar arasındaki bu farklılığın belirleyeceği düşünülmektedir: *“4.000’in üzerinde görüşme gerçekleştirdim. Hemen hemen her kesimden Suriyeli ile görüştim. Şöyle bir istatistiksel bilgi verebilirim kendi yaptığım çalışmalardan. 55 yaş üstü Suriyeli ülkesine dönmek istiyor. Çünkü bütün anıları yaşantısı hepsi orada. Burada misafir olduğunu biliyor, burada kalıcı bir şeyi yok, ülkesine dönmek istiyor. 45-55 yaş arası Suriyeli, savaş biterse ülkesine dönmek istiyor. 35-45 yaş arası Suriyeli, savaşın bitmesiyle beraber siyasi bir istikrar olursa ülkeme dönmek istiyorum ifadesini kullanıyor. 25-35 yaş arası Suriyeli ideolojik yaklaşıyor, yani işte örnek veriyorum Esed rejimi*

ortadan kalktıktan sonra ve siyasi istikrarla beraber Suriye imar edilirse, yani eski Suriye oluşursa ya da Türkiye’deki mevcut konforunu sağlayabilecek Suriye’yi bulursa gideceğini ifade ediyor. Yaş düştükçe talepler artıyor. 25 yaş altı Suriyeli ise Türkiye’de kalmak istiyor” (Katılımcı 2, saha koordinatörü)

Avrupa Hayali (n=9)

Dördüncü olarak özellikle genç kuşak Suriyelilerde Avrupa hayalinin günden güne görünür olmaya başladığı dile getirilmiştir: *“Avrupa’ya göç de çok fazla. Üçüncü ülke talebi çok fazla geliyor. Hani ya Suriye’ye dönüş ya da üçüncü ülkeye gidiş şeklinde bir politika uygulanırsa çok daha faydalı olur diye düşünüyorum” (Katılımcı 18, saha raportörü). Özellikle pandemi süreciyle bu hayalin daha da büyüdüğüne dikkat çekilmektedir: “İşsizlik ve ekonomik sorunlar ilerleyen süreçlerde böyle devam ederse çoğu Suriyeli göç edecek. Çünkü zaten burada gelirlerimiz düşük, bir de iş bulmak çok zor. Türkler bile iş bulamazken bizim iş bulma potansiyelimiz daha da azalıyor. Bu nispetle örneğin eşim göç etti” (Katılımcı 15, saha çalışanı).*

Geri Dönüşle İlgili Ayrışma (n=6)

Beşinci olarak saha çalışanlarından Türkiye’de yürütülmesi konuşulan olası bir geri dönüş politikasıyla ilgili de düşünceleri alınmıştır. Bu noktada geri dönüş politikasını savunan saha çalışanlarının kendi aralarında bütünlüklü, koşullu veya seçimli geri dönüş şeklinde ayrıştığı anlaşılmaktadır.

Örneğin bir yandan geri dönüş politikası, Suriye topraklarından vazgeçilmediğinin göstergesi olarak okunmaktadır: *“Bu insanların mutlak yardımcıları, destekçileri, kardeşleri olacağız ama onların evlerinin en önemli parçası neyse onu vermeyeceğiz. O hep burada, bir şeyin eksik olduğunu hissetmesi lazım ki gözü orada kalsın... Bunların orada bir toprakları var. Orası aslında bizim. Nasıl Kudüs bizimdir, Mekke bizimdir, bu Bilad’üş-Şam toprakları da aynı” (Katılımcı 5, saha koordinatörü).*

Diğer yandan koşullu olarak geri dönüş politikasını savunan saha çalışanları, bunun gönüllü olması koşuluyla savunulabileceğini

ifade etmiştir: “Geri dönüş politikası bence, tamamen karşıdaki kişinin hür iradesine bırakılmalı. Netice itibarıyla bizim Almanya’da doğup büyüyen bir Türk buraya tekrar geri gelmek istemiyor. Alman hükümeti de bunu onun için bir zorunluluk olarak göstermiyor. Biz tabii geri dönüş politikaları mutlaka yapmamız gerekiyor, ama zorunlu bir şekilde olmamalı” (Katılımcı 3, saha çalışması).

Başka bir geri dönüş savunucusu grup ise seçimli yaklaşmakta ve seçim öncülü olarak üretmeme durumunu göstermektedir: “Ben şu kanaattem belki biraz insani değildir ama. Üretemeyenler için geri dönüş, üretebilenler için fayda verenler için uyum diye düşünüyorum. Ben bu kanaattem. Çünkü üretemeyen bir toplum sürekli gider olarak gözüküyor” (Katılımcı 20, proje koordinatörü).

Araştırmada edinilen bulgulara göre saha çalışanları Suriyelilerle ilgili henüz geri dönüşe uygun bir ortamın Suriye’de oluşmadığını, bu yüzden de geri dönüşün dillendirilmesinin isabetsiz olacağını ifade etmişlerdir. Ayrıca Suriye’deki ortamın savaş öncesine dönme süresi uzadıkça da geri dönüş zorlaşmaktadır. Nitekim saha çalışanlarının da dikkat çektiği üzere yeni nesiller Türkiye’de doğdukça geri dönme motivasyonları düşecektir. Diğer taraftan elde edilen bulgularda anlaşılmaktadır ki saha çalışanlarının Suriyelilerin Suriye’ye geri dönüşleri üzerine öngörülerini büyük benzerlik gösterirken olası bir geri dönüş politikasındaki yaklaşımları ciddi farklılık sergilemektedir. Bu noktada zaten geçen süreyle ilişkili olarak olasılığı her geçen gün düşen geri dönüş politikasının uygulanması durumunda da sahada ciddi kargaşa oluşturacağı anlaşılmaktadır.

Literatürde yapılan araştırmalarla elde edilen bulguların irtibatı incelendiğinde Suriyelilerin yaşadıkları işsizlik ve düşük ücret muamelesi nedeniyle Türkiye dışını düşünmeye başladıklarına dikkat çekilmektedir.¹⁸ Ayrıca yine literatürde Suriyelilerin Avrupa hayali gütmeleriyle ilgili paralel aktarım dikkat çekmektedir. Özellikle

hukuki statü nedeniyle yaşanan belirsizlikten endişeli olduğunu belirten Suriyeli göçmenler de Avrupa’ya giderek mülteci statüsü almayı yüksek sesle dile getirmektedir.¹⁹ Bu noktada teknolojik kanalların da kendi durumlarıyla Avrupa’daki göçmenlerin durumu arasında karşılaştırma yapmaya imkân tanıdığı anlaşılmaktadır. Nitekim sosyal medya kullanımının artmasıyla Avrupa’daki refah düzeyinin daha geniş kitleler tarafından öğrenilmesi ve bu yaygınlaşan bilginin göç hareketlerine artış kazandırdığı belirtilmektedir.³ Bu aktarım, Suriyelilerin sosyal medya yoluyla Avrupa’daki akrabalarından bilgi alması ve geleceklerine ilişkin de Avrupa’ya yeniden göç etmeyi düşünmeleri durumunu desteklemektedir.

Sosyal Uyum Politikası: “Suriyeli bir öğrencim vardı, baktım erik dalı dinliyor”

Suriye’de iç savaşın sürmesi ve uluslararası politikadaki belirsizlikler nedeniyle Suriyeli göçünün üzerinden geçen süre birikmektedir. Biriken süre geri dönüş olasılığını düşürüp kalıcılık olasılığını artırmaktadır. Bu durum ise sosyal uyum politikalarını gündeme getirmektedir. Bu noktada saha çalışanlarının aktarımlarını bu tema altında Suriyelilerin Türkiye’ye katkısı, uyum sürecinin kabulü, asimilasyon karşısında uyum, politika yürütücü paydaşlar ve toplumsal kabul düzeyi şeklinde alt temalar altında organize etmek mümkündür.

Suriyelilerin Türkiye’ye Katkısı (n=14)

İlk olarak saha çalışanları geride kalan süreçte Suriyeli göçmenlerin Türkiye’de bir yer edinmeye ve hatta katkı sağlamaya başladıklarına dikkat çekmektedir. Örneğin eğitim alanında dil katkısı getirdikleri ifade edilmiştir: “Savaş öncesindeki İlahiyat ve Arap dillerine bir bakın, mezunları ne kadar Arapça biliyorlar ve konuşabiliyorlar, bir de savaş sonrasında bakın. Şu anda hepsi çatır çatır Arapça konuşuyor hocam. Çünkü her İlahiyat, her Arap dili bir Suriyeli hoca istihdam etti” (Katılımcı 5, saha koordinatörü). Hatta o kadar ki edindikleri yerin önemli bir ekonomik konumu olduğu ifade edilmiştir: “Doğru bir şekilde

yönlendirmediğimiz haliyle bile, Suriyeli vatandaşların Türkiye ekonomisine katkısının çok büyük olduğunu düşünüyorum. Yani yapılmayacak işler ne kadar varsa yaptıklarını düşünüyorum... Ortacılık, hurda işleri, kâğıt toplamacılığı, işte ağır şey işleri metal işleri, örneğin kot taşıma” (Katılımcı 17, yardım koordinatörü).

Uyum Sürecinin Kabulü (n=11)

İkinci olarak saha çalışanları tarafından genellikle sosyal uyum politikalarının bir seçenek olmanın ötesinde göçmen kitlenin kalıcılık olasılığının yükselmesi nedeniyle bir kabul olmaya doğru ilerlediği vurgulanmaktadır. Geçmişte görülen örneklerin de bu durumla ilgili bir kabulü hatırlattığı ifade edilmiştir: “Hayatın doğal akışına aykırıdır. Kaç milyon geldi? 4.312.000 insan çıktı, hadi 4.312.000 insan geri döndü, böyle bir durum söz konusu olamaz... Milyonları bulur gidenler, ama milyonlar da burada kalacaktır. Bizimle birlikte artık yaşayacak, bizimle aynı sabaha uyanıp aynı gecelere uyuyacaklar burada. O yüzden Türkiye için önemli olan şey uyum politikalarıdır” (Katılımcı 6, kurum yöneticisi).

Asimilasyon Karşısında Uyum (n=7)

Üçüncü olarak sosyal uyum politikasında tercih edilen kavram, politikanın çerçevesine dair anlamlı mesajlar içermektedir. Bu noktada asimilasyon yerine uyum kavramının tercih edilmesi saha çalışanları tarafından önemli bir adım olarak düşünülmektedir: “Asimilasyona şiddetle karşıyım. Herkes kendi öz kültür ve diliyle toplum içerisinde var olmalıdır diye düşünüyorum. Türkiye'nin geçmişte böyle bir kara lekesi de var, aynı şeyi de yaşamak gerekmiyor. Yani bunun faydasını görmedik, onun için ikinci bir azınlık oluşturmaya gerek yok” (Katılımcı 2, saha koordinatörü).

Politika Yürütücü Paydaşlar (n=12)

Dördüncü olarak yürütülecek olan sosyal uyum politikasının çerçevesi için süreci yürütecek olan paydaşlar kritik önem taşımaktadır. Bu noktada sivil toplum kuruluşlarının, imamların hatta komşuların

da bu noktada uyum çalışmalarına dâhil olmaları gerektiği savunulmaktadır: “Ben mesela bir şey teklif ediyordum, Suriyeli kadınlarla Türk kadınlarını bir araya getirin birbirlerinin yemeklerini yapsınlar, yemekten bari birbirlerini bulsunlar diye. Onu da yaptılar, yemekten birbirlerini buldurmaya çalıştılar” (Katılımcı 19, kurum koordinatörü).

Toplumsal Kabul Düzeyi (n=9)

Son olarak saha çalışanlarına göre söz konusu sosyal uyum politikasının yürütülmesinde Türkiye'deki mevcut dinamiklerin iyi okunması ve iyi takip edilmesi sürecin diğer önemli boyutunu teşkil etmektedir. Çünkü her ne kadar resmi bir politika da olsa sosyal uyumla ilgili toplumsal kabulün bir kısım tarafından reddedileceği düşünülmektedir: “Bizim toplumumuzun maalesef böyle bir şeyi var Türk ve Türk soyu olmadığı sürece. Kürtleri kabul etmemiş bir toplumuz yani, kabul edemedik hala daha... Mesela İngilizce konuştuğun zaman oo filan, işte Kürtçe veya Arapça konuştuğun zaman kinli. Hala böyleyiz” (Katılımcı 20, proje koordinatörü). Türkiye'deki çok kültürlü ortamın iyi yönetilmesi durumunda toplumsal kabul düzeyinin yukarıya çıkarılabileceği düşünülmektedir: “Türkiye'nin bunları kaldıracabileceğini düşünüyorum. Çünkü ilk defa birileri gelmiyor hani. Ülkede bir sürü azınlık kişiler var. O seviyeye getirebilmek lazım bakış açısını” (Katılımcı 11, proje koordinatörü).

Saha çalışanlarının aktarımlardan elde edilen bulgularda, Suriyelilerin Türkiye'ye olan ekonomik katkısının görmezden gelinmemesi gerektiği ve zaten başlı başına bu katkının sosyal uyumun parçası olduğu ifade edilmektedir. Çoğunlukla da sosyal uyum politikası resmi olarak başlamamış olsa dahi olağan bir sosyal uyum sürecinin çoktan başladığı aktarımlardan anlaşılmaktadır. Bu çerçevede saha çalışanları, zaten yaşanmakta olan sosyal uyum sürecini sürdürme açısından yaşanan toplumsal gerilimleri

yönetmenin önemine, bunda da paydaşların birlikteliğine vurgu yapmaktadır.

Sosyal uyum politikası bağlamında incelenen araştırmalara bakıldığında göçmen grupların, önce eğitimde devamında da istihdamdan toplumsal alana kadar dışlanma ve eşitsizliklere maruz kalacağı iddia edilmektedir.²⁰ Bu noktada sahadan elde edilen verilerde bu durumun Türkiye'deki Suriyeliler için geçersiz bir tespit olduğu anlaşılmaktadır. Diğer taraftan eğitim imkânlarından faydalanma noktasında kamu idaresi tarafından eşit imkânlar tanınsa da maalesef elde edilen veriler göstermektedir ki toplumun okula yansıyan aktörleri bu eşitsizlikleri zımni/gizil olarak yansıtmaktadır. Bu noktada göçmen gruplara ilişkin olumsuz algının bir takım olumsuz etkiler ortaya çıkardığı ve toplumsal mesafenin toplumsal bir tepkiye gidebileceği riski her geçen gün yükselmektedir. Bu noktada göçmenlere yönelik sosyal politikaların öncelikli bileşeni olan zihinsel kodlamanın gerekliliği sahadan elde edilen verilerle desteklenmiştir.²¹ Zihinsel kodlama adına Suriye halkı ile Türkiye halkı arasında Osmanlı özelinde görüldüğü gibi köklü bir tarihsel irtibatın olduğu söyleminin saha çalışanları aktarımlarında da paralel destek bulduğu anlaşılmaktadır.^{22, 23} Bunun yanında yine literatürde ifade edilen Suriyeli göçünün üzerinden geçen yılların onun kalıcılık olasılığını artıracığı, söylemin de artık misafir yerine uyuma kayması gerektiği savı, bir öngörü olarak sahada desteklenmektedir.¹⁴ Bu minvalde Suriyeli nüfusunun %80 oranında geri dönemeyeceği, bunun için de hem geri dönüşe hem de uyuma odaklı iki yönlü politikanın gerekliliği, saha çalışanları tarafından üzerinde en fazla ittifakın gösterildiği veri olarak dikkat çekmektedir. Son olarak da olumsuz kamuoyu algısına yakından bakıldığında etnik köken ve kültürel pratiklerde farklılıklar yerel halkın toplumsal kabulünü perdeleyen faktörler olarak öne çıkmaktadır.²⁴ Burada ise etnik köken farklılığının görünmediği ancak kültürel pratik farklılıklarının toplumsal kabulde önemli bir engelleyici faktör olduğu

anlaşılmaktadır. Özellikle de misafirlik söyleminden uzaklaşıp kalıcılık üzerine bir şeyler yapılmaya başlamasıyla o zamana kadar sorun olarak görünmeyen uyumsuzluğun sorun olarak sahada görünmeye başladığı saha araştırmalarında aktarılmaktadır.⁷

Bununla birlikte devletin yerel halktan ziyade mülteci gruba desteğini yöneltmesi yerel halkın göçmen halkı bir rakip olarak kodlamasına ve bu yolla da toplumsal kabulden vazgeçmesine yol açacağı tespiti saha çalışmalarında farklılık göstermektedir.¹ Bir rakip olarak kodlamanın görünür olduğu ama sebebinin devlet desteği yerine pandemi sonrası yaşanan ekonomik daralma olduğu anlaşılmıştır. Nitekim saha çalışanları da gerek toplumsal desteğin gerekse de sivil toplum kuruluşlarının desteğinin devletten ayrı yürüdüğünü, hatta uluslararası fonlarla desteklendiğini belirtmişlerdir. Toplumsal kabulün terse döndüğü ve yerel halkın göçmen halkı bir rakip olarak kodladığı durumu ise saha bulgularının literatürle olan paralellliğini göstermektedir.

Göç Politikasına Öneriler: “Sahada olan güçlüdür, sahayı yöneten masayı da yönetir”

Türkiye'deki mevcut göç politikasına yönelik sahada edindikleri olumlu ve olumsuz deneyimlerinden yola çıkarak saha çalışanları bazı öneriler geliştirmişlerdir. Bu önerilerin bir kısmı geriye dönük yapılan uygulamalardan çıkarılan tecrübeler, bir kısmı günümüzde hayata geçirilmesi tavsiye edilen pratikler, bir kısmı ise geleceğe dönük göç planlamasına katkılar şeklinde öne çıkmaktadır.

Dil Eğitiminde Seferberlik (n=3)

Saha temelli geliştirilmiş olan önerilerde ilk olarak dil eğitiminde bir seferberlik başlatılması dile getirilmiştir: “*Pek çok Avrupa ülkesine gittim mülteci kamplarına girdim, belli bir seviyeye kadar ülkede kalabilmek için dil şart koşuyor. Türkiye'de de yaşayabilmeleri için mutlaka dile yönlendirmeli, daha çok dil kursları açılmalı. Dil kursları var ama pahalı. Bunun devlet*

eliyle aslında yapılması lazım” (Katılımcı 19, kurum koordinatörü).

Geçici Koruma Statüsünün Yeniden Ele Alınması (n=3)

İkinci olarak hizmet erişiminde anahtar işlevi gören geçici koruma statüsünün yeniden ele alınması önerilmektedir: *“Buradaki düzenlemeler hala 2013-2015 tahayyülünde kaldı. Yani 5-6 yıl hala gerideyiz. Önce kısa vadede bu düzenlemelerin yapılması lazım. Projeler özellikle geçici koruma statüsü üzerine, yani akışın geçici olduğu üzerine. Önce ciddi manada bunu kabul edip o geride kalmış 5 yılı tamamlamak lazım”* (Katılımcı 14, saha araştırmacısı).

Vatandaşlık Uygulamasının Standardize Edilmesi (n=4)

Üçüncü olarak vatandaşlık uygulamasının bir standarda bağlanması dile getirilmiştir: *“Vatandaşlık olayını biz çok düzgün yönetemedik maalesef, sahada gördüğüm o. Çünkü istemediği halde vatandaş olan var. Çünkü vatandaş olunca işte aldığı yardımları kesilen, bu sefer daha çok müşkül duruma düşenler oldu... Bir kısmı da burada iş gücü sahibi oldu, iş açtı dükkan açtı, neden olduğu da belirsiz iptal oldu”* (Katılımcı 7, kurum yöneticisi).

İnsan Kaynağını Doğru Kullanma (n=8)

Dördüncü olarak bugünden başlanılsa dahi insan kaynağını kullanmada geç kalınmış sayılmayacağı ve bununla ilgili düzenlemelerin yakın zamanda hayata geçirilmesinin önemi vurgulanmıştır: *“Suriye'ye gittiğimde fark ettim, gerçekten Suriye'de ekilmedik toprak yok. Yani o halde bile her yerde bir şey ekili, böyle 2 çadırın arasına bile bir şey ekmişler. Yani o kadar aslında biliyorlar... Bu insanların birikimleri de çok kıymetliydi. Şu an belki onu unuttular bilmiyorum. Ama şu an çok geç değil bence orada bir proje başlatmak için”* (Katılımcı 11, proje koordinatörü).

Gettolaşmaya Engel Olma (n=2)

Beşinci olarak saha çalışanlarının geleceğe yönelik öneri aktarımlarında güvenlik vurgusunun dikkat çektiği anlaşılmaktadır. Özellikle Suriyeli grupların yakından takip edilmesinin ve gettolaşmalarına izin verilmemesinin önemine dikkat çekilmiştir: *“İleride oluşabilecek azgın bir azınlıktansa kontrol edilebilir bir azınlık durumuna gelmesi lazım. Bu bir asimilasyona gitmeyecek, ama burada ülkenin belli mevcut düzenini bozacak bir şeye de gitmemesi lazım. Bunu dağıtmak lazım, yani bir göç politikası uygulayıp ülkeye serpiştirmek lazım diye düşünüyorum”* (Katılımcı 2, saha koordinatörü).

Akademik Araştırmaları Artırma (n=4)

Altıncı olarak göç yönetim sürecinde akademik araştırmalara daha çok yer verilmesi ve planlamanın yalnızca politik değil aynı zamanda akademik açıdan da gözetilmesi ifade edilmiştir: *“Bu süreç sadece kamunun, yerel yönetimin ya da sivil toplumun tek başına başaracağı bir süreç değil. Burada herkesin üzerine düşen bazı görevler var. Hem yerel yönetimlerin, kamu kurumlarının, hem de sivil toplum kuruluşlarının iş birliğiyle, üniversitelerin de fikir üretip desteklemesiyle ancak aşılabilecek bir süreç olduğunu düşünüyorum”* (Katılımcı 13, kurum yöneticisi). Akademik araştırmaların artmasının önemi bilgi birikiminin de taşınması açısından vurgulanmaktadır: *“İnşallah akademik anlamda da bu tarz çalışmaların sayısı artar. Bu sayılar artmazsa, biz bilgi birikimimizi geri kalanlara bırakamayacağız. Bu sizin yaptığınız çalışma da zaten bu kaygının bir ürünü”* (Katılımcı 6, kurum yöneticisi).

Geleceğe Dönük Kehanetler (n=2)

Son olarak Suriyelilerin geleceğiyle ilgili saha çalışanları tarafından öne sürülen öngörüler zaman zaman gerçekleşmesi olası kehanetlere dönüşmektedir: *“4 milyon Suriyeli var, bu ileride daha çok artacak. Suriyelilerin kendilerini temsil edebileceği*

siyasi aktör gündeme gelecek... Şu an belki bu çok radikal gelebilir, fakat 1960'ta da bu Almanya'da radikal görünüyordu. 90'larda ise Türkler birçok noktada milletvekili çıkardı” (Katılımcı 14, saha araştırmacısı). Yine benzer bir kehanet Türkiye'nin kontrolündeki Suriye bölgesi için yapılmaktadır: “1931 olması lazım Hatay cumhuriyeti, kendi cumhurbaşkanı kendi başbakanı kendi meclisi vardı, Türkiye'ye ilhak oldu. İleriki süreçte de gözükten bu bölgelerin Türkiye'ye ilhak olacağıdır. Türkiye de zaten gördüğüm kadarıyla bölgede bunun altyapısını hazırlıyor... 2 millet artık tek millet olarak anılacak inşallah” (Katılımcı 10, kurum yöneticisi).

Buna göre alan araştırmasından temin edilen bulgularda saha çalışanlarının karşılaştıkları sorunların çözümüne dair pratik önerilerle sahada çalıştıkları görülmektedir. Birbirinden farklı noktalarda çözümler getiren bu öneriler ise araştırmanın özgün katkıları olarak öne çıkmaktadır. Çünkü bu çözüm önerileri göç yönetimi hususunda sahadaki çıkmazları ve gerilimleri yansıtmaktadır. Söz gelimi geçici koruma statüsü ve vatandaşlık uygulaması nedeniyle Suriyeli göçmen grup, insan kaynağının israfı ve gettolaşma riski ile de Türkiye toplumu çıkmaz ve gerilim yaşamaktadır. Bu noktada ise akademik araştırmaların bu sorunlara ışık tutmasının göç sürecini daha yönetilebilir ve anlaşılabilir kılacağı, bu süreçte de Suriyeli göçmenler için yürütülecek dil eğitim seferberliğiyle yerel

halka mesafesinin daha da azaltılacağı vurgulanmaktadır.

Göç politikasına öneriler teması altında yapılan ilgili araştırmalar incelendiğinde dil eğitimine benzer vurgunun olduğu görülmektedir. Nitekim yerel halk ile göçmen halk arasındaki toplumsal mesafede dil bariyeri önemli bir eşik olarak işaret edilmektedir.⁴ Bununla birlikte literatürde dikkat çekilen Suriyelilerin hukuki statüsündeki belirsizliğin, gündelik yaşama yansıyan sorunlara yol açmaya başladığı görülmüştür.²⁵ Bu da yine literatürde aktarılan politik dışlamanın bir tezahürü olmaya doğru gittiği yönünde yorumlanabilmektedir. Nitekim konuyla ilgili yapılan araştırmalar da Türkiye'deki göç politikasının netleşmemesinin faktörü olarak ulusal ve uluslararası göç hukuku arasında sıkışmışlığın etkisi vurgulanmaktadır.^{26, 27}

Üçüncü ve son olarak da bulguların desteklemediği ama araştırmalarda bırakılan boşlukları doldurma anlamında tamamlayan bulgular elde edilmiştir. Vatandaşlık uygulamasında “nitelikli” Suriyelilerin yabancı statüsünde yürüttükleri işlerini kaybedecekleri ve yurtdışına çıkışlarını engelleyeceği gerekçesiyle vatandaşlık almak istemedikleri dile getirilmektedir.³ Ancak söz konusu söylemin eksik kalan bölümü olan “nitelikli olmayan” Suriyelilerin de yardım almalarını engellediği için vatandaşlık almak istemedikleri saha çalışanlarının aktarımlardan öğrenilmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye'deki Suriyelilerin geleceğine yönelik göç politikasını saha çalışanlarının bakış açısıyla inceleyen bu araştırmada, ilk olarak mevcut göç politikasındaki belirsizliğin sahada ciddi olumsuz yansıması olduğu sonucuna varılmıştır. Bu noktada beklenmedik göç dalgası nedeniyle uygulanan açık kapı politikasının uzun vadede zarara dönüştüğü ve bu yüzden de toplumsal çatışma olasılığının her geçen gün yükselme eğiliminde olduğu tespit edilmiştir. Bunun için de özellikle göçmen insan kaynağını yönetme konusunda deneyim

sahibi olan Almanya'nın modelinin kapsamlı incelenmesi önerilmektedir.

İkinci olarak Suriyelilerin geleceğiyle ilgili olası geri dönüşe dair saha çalışanlarının üç gruba ayrıldığı sonucuna varılmıştır. İlk grup Türkiye'deki mevcut kapasite aşımını ve Suriye'ye dönüşle daha iyi yaşam imkânını gerekçe göstererek geri dönüşe olumlu yaklaşmaktadır. İkinci grup Suriye'deki güvensiz savaş ortamını ve Suriyelilerin Türkiye'ye sağladıkları ekonomik katkıyı gerekçe göstererek geri

dönüşe olumsuz yaklaşmaktadır. Üçüncü grup ise geri dönüşle ilgili göçmen gruba yönelik seçici davranılması gerektiğini savunmaktadır. Buradan yaklaşımla da söylenebilir ki geri dönüş politikasına dair alınacak her türlü kararın yansımaları sahada bulmak mümkün olacaktır. Ancak bu karşılığın yakın zamanda yeni bir kargaşa ortamı oluşturacağı ve henüz yeni olgunlaşan sosyal uyum sürecini baltalayacağı anlaşılmaktadır. Bu sebeple de geri dönüş politikasının en azından yakın dönemde gündem dışı kalması önerilmektedir.

Üçüncü olarak Suriyelilerin geleceği meselesinde sosyal uyum odağının öne çıktığı belirlenmiştir. Sosyal uyum üzerine saha çalışanlarının beyanlarında hâlihazırda olağan bir sosyal uyum sürecinin işlediği, kültürel farklılıkların her geçen gün azaldığı, yeni nesillerle birlikte mevcut sorunların da giderileceği yönünde aktarımlar elde edilmiştir. Sorunun büyümemesi ve sosyal uyumun ilerlemesi adına da yerel yönetimlerden STK'lara, üniversitelerden cami imamlarına kadar çok aktörlü bir iş birliğinin inşa edilmesinin gerekliliği savunulmaktadır. Bu noktada sürmekte olan sosyal uyumu daha da hızlandırmak için

özellikle devlet dışı aktörlere daha fazla rol düştüğü anlaşılmaktadır. Çünkü devletin göçmenlere yönelik harcamalarının yerel halkta yeni hoşnutsuzluklar oluşturacağı ve olası toplumsal çatışmaları hızlandıracağı düşünülmektedir. Bu sebeple de yapılan uyum çalışmalarında STK'lara olan desteğin artırılması ve bu yolla da süregelen sosyal uyuma karşı toplumsal kabul düzeyinin de geliştirilmesi önerilmektedir.

Son olarak saha çalışanlarının göç yönetimi sürecinde zihinlerinde pratik çözüm önerileri de geliştirdiği anlaşılmaktadır. Buna göre saha çalışanları dil eğitiminin yaygınlaştırılmasını ve hatta ülkede kalmak için zorunlu kılınmasını, gerek geçici koruma statüsü gerekse de vatandaşlık uygulamasındaki var olan arızı görünümün giderilmesini önermektedir. Bu noktada sahada gerilimi ve çatışmayı yakından takip ettikleri için çözüm önerileri kamuoyundaki diğer insanların algılarından daha önemli olduğu için bu önerilerin de hızlıca hayata geçirilmesi araştırmacı tarafından önerilmektedir. Zira geç kalınmış bir çözüm hamlesi, büyüyen sorun karşısında çözüm gücünü kaybedecektir.

KAYNAKLAR

1. Erdoğan, M. M. (2018). "Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum". 2. baskı. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
2. Sezer, R. (2020). "Mülteci: Bir Aktivistin Mülteci Kampı Tanıklıkları". İstanbul: Karakarga Yayınları.
3. Erder, S. (2017). "Suriye Göçü ve Sonrası". In: N. Şahin-Taşğın, U. Tekin ve Y. Ahi (Ed.). Sosyal Hizmetlerde Güncel Tartışmalar: Sosyal Hizmet(ler)ji Yeniden Düşünmek Konferansları (111-118). Ankara: Nika Yayınevi.
4. Deniz, A. Ç, Ekinci, Y. ve Hülür, A. B. (2016). "Bizim Müstakbel Hep Harap Oldu: Suriyeli Sığınmacıların Gündelik Hayatı: Antep-Kilis Çevresi". İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
5. Tekin, U. ve Ertuş, G. (2017). "Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Kurumlarında Karşılaştıkları Sorunlar". In: N. Şahin-Taşğın, U. Tekin ve Y. Ahi (Ed.). Sosyal Hizmetlerde Güncel Tartışmalar: Sosyal Hizmet(ler)ji Yeniden Düşünmek Konferansları (193-206). Ankara: Nika Yayınevi.
6. Mengü, E. ve Yaman, Ö. M. (2021). "Çalışma Hikâyesi Olan Suriyeli Çocukların Eğitim Sorunları Üzerine Nitel Bir Araştırma". Turkish Studies - Social, 16 (6), 2059-2075.
7. Aygüler, E, Buz, S. ve Güzel, B. (2020). "Sosyal Uyumun Başarılmasının Önündeki Engeller: Niteliksel Bir Çalışma". Journal of Economy Culture and Society, 63, 339-357.
8. Barın, H. (2021). "Türkiye'deki Suriyelilerin Entegrasyonunda Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü". Ankara: Kadim Yayınları.
9. Mengü, E. (2022). "Suriyelilere Yönelik Çalışan Sivil Toplum Kuruluşları Üzerine Bir Sosyal Ağ Analizi: İstanbul Örneği". Middle East Journal of Refugee Studies, 7 (2), 5-29.
10. Neuman, W. L. (2020). "Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicel Yaklaşımlar". 8. Baskı. Ankara: Siyasal Kitabevi.
11. Akbaş, E. (2012). "Göçmenler Arasındaki Dayanışmacı Ağların Dönüşümü: Göçmen Sivil Toplum Örgütlerinin Yeni Misyonu". In: S. G. İhlamur-Öner ve N. A. Ş. Öner (Ed.). Küreselleşme Çağında Göç, Kavramlar, Tartışmalar (335-351). İstanbul: İletişim Yayınları.
12. Balcı, A. (2011). "Sosyal Bilimlerde Araştırma: Yöntem, Teknik ve İlkeler". 9. baskı. Ankara: Pegem Akademi.
13. Krysik, J.L. ve Finn, J. (2015). "Etkili Uygulama İçin Sosyal Hizmet Araştırması". Çev: E. Erbay. Ankara: Nika Yayınları.
14. Erdoğan, M. M. (2015). "Türkiye'ye Kitleleşen Göçlerde Son ve Dev Dalga: Suriyeliler". In: M. M. Erdoğan ve A. Kaya (Ed.). Türkiye'nin Göç Tarihi 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler (317-342). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
15. Bayır, D. ve Aksu, F. (2020). "Açık Kapı Politikasından Güvenlik Tehdidine Türkiye'de Suriyeli Sığınmacılar Olgusu". Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi, 8 (2), 324-356.

16. Akbaş, E. (2014). "Sosyal Çalışmada Çağdaş Eleştirel Perspektifler". Ankara: SABEV Yayınları.
17. İçduygu, A. (2017). "Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar: 'Siyasallaşan' Bir Sürecin Analizi". *Toplum ve Bilim*, 140, 27-41.
18. Şimşek, D. (2018). "Mülteci Entegrasyonu, Göç Politikaları ve Sosyal Sınıf: Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler Örneği". *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 367-392.
19. Şimşek, D. (2017). "Göç Politikaları ve İnsan Güvenliği: Türkiye'deki Suriyeliler Örneği". *Toplum ve Bilim*, 140, 11-26.
20. Thompson, N. (2017). "Kuram ve Uygulamada Sosyal Hizmeti Anlamak". 3. baskı. Ankara: Dipnot Yayınları.
21. Taşçı, F. (2018). "Sosyal Politikada Dezavantajlı Gruplar: Tarih, Yaklaşım ve Uygulama". İstanbul: Kaknüs Yayınları.
22. Aldemir, T. (2020). "İnsanlığın Geleceği ve Sivil Toplum". İstanbul: Tirekitap Yayınevi.
23. Kaçmaz, M. (2016). "Toplumsal Kabul ve Yaraların Sarılması İçin STK Çalışmaları". In: Y. Ayyıldız (Ed.), *Göçler ve Ortak Geleceğimiz Sempozyumu*. İstanbul: Tirekitap Yayınevi.
24. Yaman, F. (2017). "Avrupa'da İslam ve Sivil Toplum: Almanya Örneği". İstanbul: Kaknüs Yayınları.
25. Kaya, İ. ve Eren, E. Y. (2015). "Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Durumu: Arada Kalanların Hakları ve Yükümlülükleri". İstanbul: SETA Yayınları.
26. İçduygu, A. (2015). "Syrian Refugees in Turkey: The Long Road Ahead", In: Working Paper, Transatlantic Council on Migration, Washington DC: Göç Politikası Enstitüsü.
27. Demirhan, Y. ve Aslan, S. (2015). "Türkiye'nin Sınır Ötesi Göç Politikaları ve Yönetimi". *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (1), 23-62.